

Personvern for skoleelever

Av professor Dag Wiese Schartum, SERI/AFIN, februar 2008

1) Innledning

Dette notatet er skrevet innenfor rammeavtalen mellom [Uninett ABC](#) og Senter for rettsinformatikk (SERI), som bl.a. omfatter bistand til analyse mv av spørsmål vedrørende barn og ungdoms personvern. Formålet med notatet er å initiere og legge grunnlaget for en prosess der en nærmere vurderer behovet for forskning og andre tiltak på området. Denne prosessen forutsettes primært å gjelde spørsmål av prinsipiell, rettspolitisk og regulatorisk art. I tillegg gir notatet rom for å ta hensyn til spørsmålsstillinger og tiltak som mer direkte kan få betydning for skolenes evne til å håndtere personvernsspørsmål i skolehverdagen.

Notatet tar opp spørsmål vedrørende skoleelever, dvs. innen grunnopplæringen og området for opplæringslova. De mest aktuelle problemstillingene gjelder mindreårige, umyndige elever, men er ikke strengt avgrenset til denne gruppen. I den videregående skolen er det nettopp en utfordring at deler av elevmassen er myndige, samtidig som det er behov for stor grad av felles regler og prosedyrer. Notatet behandler ikke læreres personvern, men jeg mener det kan være grunn til å ha beredskap på at det kan være hensiktsmessig også å trekke inn enkelte problemstillinger som gjelder lærere/skoleansattes personvern i relasjonen lærer/ansatt - elev.

Innholdet i dette notatet kan i hovedsak grupperes i tre:

- Oversikt over relasjoner på en skole der personvernet er særlig aktuelt (avsnitt 2).
- Oversikt over og diskusjon av lovgivning og retningslinjer fra relevante myndigheter på området (avsnittene 3 - 5).
- Forslag til mulige videre arbeid vedrørende personvern for skoleelever, innenfor og i forlengelse av Uninett ABCs avtale med SERI (avsnittene 6).

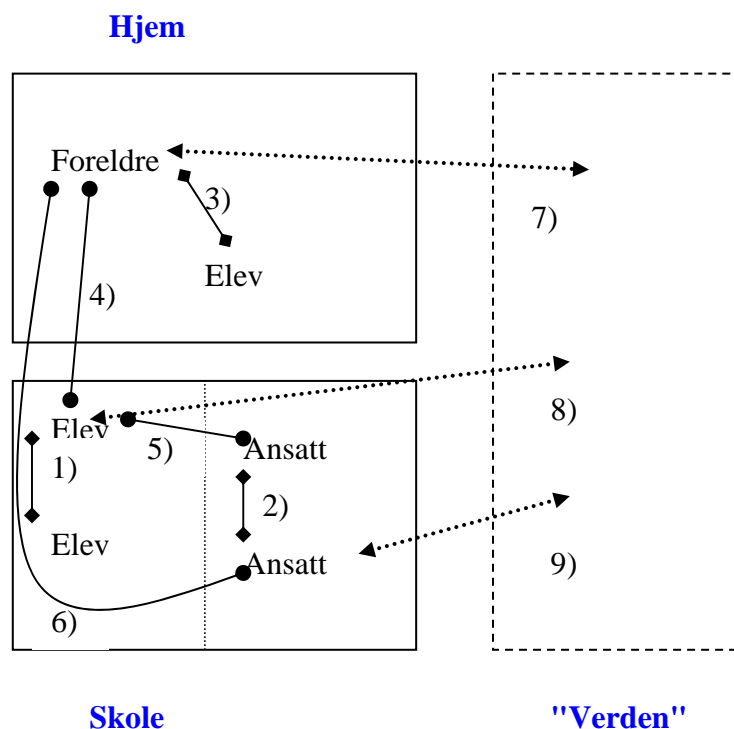
2) Oversikt over aktuelle relasjoner i diskusjonen om personvern i skolen

Barns krav på personvern er fastsatt i FNs barnekonvensjon artikkel 16 (1), der det bl.a. heter at "No child shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, home or correspondence." Konvensjonen gjelder privatliv og familieliv i vid forstand, og vern av opplysninger om barn (personopplysninger) må anses å inngå i det som vernes etter denne bestemmelsen og etter andre sentrale bestemmelser vedrørende "privacy" i internasjonale menneskerettighetsinstrumenter.¹ Barnekonvensjonen forutsetter dessuten at barn skal kunne opptre som selvstendige mennesker med egne meninger om forhold som angår barnet: "States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child." (art. 12 (1)) Dette gjelder åpenbart også saker som gjelder barnets privatliv og personvern. Utgangspunktet er altså at barn har krav på personvern. De har herunder rett til gradvis

¹ Dette gjelder særlig Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) art. 8 og Konvensjonen om sosiale og politiske rettigheter (SP) artikkel 17. Se Karanja, S.K. (2006): *Schengen Information and Border Control Co-operation: A Transparency and Proportionality Evaluation*, Doctoral Thesis, Faculty of Law, University of Oslo, January 2006, som viser at personopplysningsvernet er anerkjent som en del av det menneskerettslige personvernet.

økende innflytelse i spørsmål som gjelder ivaretagelsen av personvern for dem selv, frem mot full selvbestemmelsesrett ved fylte 18 år. Dette må være utgangspunktet for enhver behandling av personvernspørsmål innen skolesektoren, i alle aktuelle relasjoner som involverer mindreårige barn.

Personvern for skoleelever gjelder mange ulike relasjoner, og hver av relasjonene krever en nærmere analyse. I figuren nedenfor har jeg tatt med det jeg antar er de allment viktigste relasjonene. Nedenfor vil jeg kort og ufullstendig kommentere hver av relasjonene, for på den måten å bidra til en ordnet oversikt over problemområdet. Til slutt vil jeg nevne enkelte spørsmål som ikke eksplisitt fremgår av figuren på neste side.

Relasjon 1) gjelder forholdet mellom elever i situasjoner der de er på skolen eller for øvrig tar del i undervisningen. Spørsmålet er her bl.a. om personopplysningsloven gjelder, jf unntaket for behandling av personopplysninger for rent personlige eller private formål i pol § 3, og i hvilke grad hver kommune og/eller skole kan gripe inn i elevenes bruk av mobiltelefon, webkamera mv for å beskytte andre elever (evt. lærere/ansatte).

Relasjon 2) gjelder ansattes behandling av opplysninger om elever og ansattes adgang til å utveksle opplysninger, ansvar for at opplysningene er korrekte, ikke tilflyter uvedkommende mv. Forholdet kommer i utgangspunktet inn under personopplysningsloven på vanlig måte, og i tillegg er særlovgivning vedrørende taushetsplikt, opplysningsplikt mv viktig.

Relasjon 3) gjelder forholdet mellom elev og foreldre innenfor rammene av hjemmet. Her gjelder personopplysningsloven i utgangspunktet ikke, heller ikke skolelovgivningen. Elevers viderefremming av opplysninger om andre elever (og lærere) kan omfattes av bestemmelser i straffeloven, men dette er lite praktisk. Relasjonen kan likevel få indirekte betydning og bør ikke i utgangspunktet ekskluderes fra videre vurderinger.

Relasjon 4 gjelder forholdet mellom elever og foresatte når eleven tar del i undervisningen eller for øvrig er på skolen. Særlig aktuelt er foreldres tilgang til informasjon som forteller om hendelser og prestasjoner vedrørende sitt barn, for eksempel i form av fjernsynsovervåking og løpende tilgang til logger og rapporter som finnes på skolens datamaskinsystem.²

Relasjon 5 gjelder ansattes adgang til å skaffe seg opplysninger fra eleven og elevens plikt til å gi fra seg opplysninger til ansatte. I tillegg kommer bestemmelser som gjelder krav til behandling av de opplysninger som ansatte har samlet inn fra en elev, for eksempel vedrørende sikring av personopplysninger. Spørsmålene kommer normalt inn under personopplysningsloven.

Relasjon 6 gjelder bl.a. kommunikasjon til foreldre av opplysninger om eleven, eventuelt via eleven. Spørsmålet er bl.a. i hvilken grad og på hvilken måte eleven skal involveres/ta del i kommunikasjon mellom hjem og skole, eller om skole og hjem kan kommunisere om eleven direkte.

Relasjon 7 faller i utgangspunktet utenfor skole - hjem relasjonen fordi det her forutsettes situasjoner der foresatte innhenter eller publiserer opplysninger om sitt barn på Internett eller på annen måte. Denne situasjonen er imidlertid indirekte relevant også for skolen, fordi informasjonen kan omfattes av det skolen har plikt til å rapportere til barnevernet eller sosialtjenesten, jf opplæringslova §§ 15-3 og 15-4. Relasjonen omfatter også situasjoner der foreldre får tilgang til opplysninger om eleven som skolen har publisert på nettet.

Relasjon 8 gjelder elevens behandling av opplysninger om seg selv og andre (elever, lærere mv) med Internett som kilde eller publiseringssted. Også spørsmål vedrørende hva som skal logges i skolens datamaskinsystem og nærmere regler for bruk av Internett fra skolens anlegg/nettverk, kommer inn under denne relasjonen.

Relasjon 9 omfatter ansattes innhenting av elevopplysninger fra nettet, samt publisering av elevopplysninger på skolens nettsider eller på annen måte, for eksempel tekst, bilder og videoopptak fra klassesaker mv. Relasjonen omfatter ikke minst ansattes/skolens innhenting av opplysninger fra andre enn eleven og hans/hennes foreldre/foresatte, for eksempel i form av åpne personsøk eller særskilt innhenting av opplysninger fra offentlige myndigheter mv.

I de aller fleste av de ni relasjonene vil personopplysningsloven komme til anvendelse, helt eller delvis. Det viktigste unntaket er i relasjonene 3 og 4, og delvis i relasjonene 7 og 8 fordi slik behandling av personopplysninger normalt/lett kan regnes å skje for rent personlige eller private formål, jf pol § 3. I de fleste relasjoner vil også skolelovgivningen være relevant, trolig med unntak av relasjonene 3, 4 og 7.

Inndelingen i relasjoner i figuren ovenfor har den svakhet at tilnærmingen ikke inviterer til å se skolens behandling av personopplysninger - og spesielt elevopplysninger - under ett. Den viser heller ikke noe om de interne ansvarsforholdene innen en skole (ansatte - skoleledelse), og heller ikke forholdet til skolemyndigheter i kommune og fylkeskommune. Heller ikke bruk av tjenesteleverandører i tilknytning til outsourcing mv fanges opp av figuren. De

² Jf. ordninger som er innført i England, se

<http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml;jsessionid=IZQM0N20VOUVBQFIQMFSFFWAVCBQ0IV0?xml=/news/2008/01/09/nonline109.xml>

spørsmålene som er underkommunisert i figuren, er imidlertid del av en standard drøftelse av personopplysningslovens bestemmelser (jf nedenfor), og krever derfor ikke særlig oppmerksomhet her. Etter min mening er det nettopp de mange og til dels private og halvprivate relasjonene som særpreger skolesektoren og som krever nærmere analyse for å kunne gjøre prioriteringer i et videre arbeid vedrørende personvern for skoleelever.

3) Personopplysningslovens regulering av barns personvern

Personopplysningsloven er den sentrale reguleringen av personvern i Norge, og er basert på EUs personverndirektiv (95/46/EC). Direktivet er felles for de 30 landene innen EØS-området og innebærer likeartet regulering i alle land. Verken direktivet eller personopplysningsloven har imidlertid særlig bestemmelser vedrørende personvern for mindreårige (og heller ikke for andre umyndige personer). Utgangspunktet for reguleringen er imidlertid at retten til personvern gjelder likt for alle mennesker, uavhengig av alder, sosial status, statsborgerskap mv.

Personopplysningsloven stiller opp flere krav som må være tilfredsstillt for at det skal være lovlig å behandle personopplysninger, dvs opplysninger som direkte eller indirekte kan knyttes til levende, fysiske personer. Kravene retter seg til den "behandlingsansvarlige" som har en rekke plikter etter loven. Barn kan lett komme i en situasjon der de opptrer som behandlingsansvarlig med plikter etter loven, samtidig som det er uklart i hvilken grad og på hvilken måte et slikt ansvar kan gjøres gjeldende overfor mindreårige. Loven gir også registrerte personer flere friheter og rettigheter overfor den behandlingsansvarlige, herunder friheten til å samtykke til at det blir samlet inn og behandlet opplysninger om personen, og retten til å kreve innsyn, motta informasjon, kreve sletting og retting av egne personopplysninger mv. Det er imidlertid uklart i hvilken grad mindreårige kan utøve friheter og rettigheter på egen hånd.

I tillegg til de rene lovtolkningsproblemene, er det etter min mening enkelte viktige *typiske* grunnlagsproblemer som en bør være oppmerksom på når en diskuterer skoleelevers personvern:

- Barn og ungdom mangler ofte forutsetninger for og kompetanse til å sette seg inn i de rettsregler som gjelder personvern, og de må derfor antas ofte å ha behov for hjelp;
- Barn og ungdom har ikke alltid den sosiale-/samfunnsmessige kompetansen som skal til for å bruke de friheter og rettigheter som loven gir på en forsvarlig måte (selv om de kan ha høy teknologisk kompetanse);
- Barn og ungdom har særlig behov for beskyttelse mot belastninger som kan oppstå som resultat av innsynsrettigheter i opplysninger om dem selv (sykdom, slektskap mv).

Problemet i siste kulepunkt er delvis ivaretatt gjennom unntaksbestemmelsen i personopplysningslovens (pol) § 23 som i bokstav c bestemmer at unntak fra informasjon mv kan skje dersom "det må anses utilrådelig at den registrerte får kjennskap til, av hensyn til vedkommendes helse eller forholdet til personer som står vedkommende nær", og i slike situasjoner kan i innsynet gis foreldre i barnets sted etter bestemmelsen i pol § 23 annet ledd. Heller ikke denne bestemmelsen bruker alder som kriterium, og gir derfor ikke noen fullgod beskyttelse i forhold til det nevnte problemet.

Ingen av problemene i de to første kulepunktene er forsøkt løst i personopplysningsloven. Dette innebærer at spørsmål om mindreåriges personvern må ivaretas gjennom en konkret og krevende tolkning av generelle bestemmelser som er formulert på høyt abstraksjonsnivå, og

der det er langt ned til "bakken" og skolehverdagen. Ofte vil det dessuten ikke være tilstrekkelig å fortolke personopplysningsloven alene, men denne må forstås i lys av lov om barn og foreldre (barneloven).³

Foreldreansvaret etter barneloven innebærer en rett og plikt til å ta avgjørelser for barn under 18 år, slik at barnets interesser og behov kan ivaretas, jf barneloven § 30. Under interesser og behov hører også barnets personvern og privatliv. Barn under 18 år har derfor i utgangspunktet en begrenset kompetanse til å ivareta eget personvern, samtidig som de gradvis skal få større selvråderett fram mot myndighetsalderen. Det kan således neppe settes noen nedre grense for når barn skal høres i spørsmål om personvern/privatliv. Målsettingen om full selvbestemmelse ved fylte 18 år, peker dessuten i retning av gradvis *med*bestemmelse i takt med barnets utvikling og modning. Fra å være den som primært bestemmer, bør foreldre gradvis bli den ungdommen rådfører seg med, inntil ungdommen selv avgjør stadig mer. Problemet med en slik tilnærming er åpenbart at det forutsetter nært kjennskap og samliv med barnet, og ikke primært er basert på faste aldersgrenser. Dersom foreldre enten ikke kjenner godt nok til barnets forutsetninger for å ivareta egne interesser, eller foreldre ikke er til stede når spørsmålet om grad av selvbestemmelse aktualiseres (som for eksempel i skolehverdagen), kan en slik individuell tilnærming være vanskelig å håndtere.

Anvendelse av personopplysningslovens regler i harmoni med barneloven er i seg selv utfordrende. Spørsmål vedrørende personvern for mindreårige innenfor opplæring som reguleres av opplæringslova, innebærer at spørsmålene også må løses ut i fra en anvendelse av denne loven. Innen skoleverket er situasjonen med andre ord at minst tre lover må trekkes inn som basis for en samlet forståelse av bestemmelser som får betydning for mindreårige skoleelevers personvern: personopplysningsloven, barneloven og opplæringslova.

Verken opplæringslova eller forskriften til opplæringslova inneholder bestemmelser som direkte gjelder personvern i personopplysningslovens forstand.⁴ Loven inneholder imidlertid flere bestemmelser som enten direkte gjelder tilgang til personopplysninger⁵ eller som forutsetter at personopplysninger skal innhentes og behandles for ulike formål (for eksempel vedrørende inntak av elever, og vurdering og dokumentasjon). Mange av de opplysningene som opplæringsloven regulerer eller forutsetter er "personopplysninger" i personopplysningslovens forstand, men uten at dette er gjort synlig.

Opplæringslova (vedtatt 1998) og personopplysningsloven (vedtatt 2000) er omtrent samtidige lover som ikke forholder seg direkte til hverandre. De er dessuten spesiallover på hvert sitt område, og det er derfor neppe grunnlag for generelt å gi den ene prioritet fremfor den andre. Selv om barneloven er eldre (1981) kan heller ikke denne tillegges mindre vekt enn de andre to nevnte lovene. Snarere må barnelovens bestemmelser forstått i lys av barnekonvensjonens bestemmelser tillegges stor vekt.

Så vidt vites var det i januar 2008 ikke truffet noen avgjørelse i Personvernemnda som spesielt avklarer forhold vedrørende personvern for mindreårige og skoleelever. Så vidt vites forelå det heller ingen retningslinje vedrørende personvern i skolen fra Kunnskapsdepartementet eller Utdanningsdirektoratet. Medietilsynet har via EU-tiltaket Safety

³ LOV-1981-04-08-7.

⁴ Bestemmelser i denne loven med forskrift som kan sies å gjelde personvern, er regler om taushetsplikt, se § 15-1 annet ledd og flere enkeltbestemmelser i loven og forskriftens § 15-5. For øvrig er det imidlertid forvaltningslovens regler om taushetsplikt (fv1 § 13 - 13e) som gjelder for undervisningsvirksomhet der opplæringslova gjelder.

⁵ Se for eksempel § 14-1 siste ledd vedrørende adgangen til å pålegge plikt til å gi opplysninger i tilknytning til evaluering og rapportering og §§ 15-3 og 15-4 om opplysningsplikt overfor barnevern- og sosialtjenesten.

Awareness and Tools (SAFT) gitt råd og opplæring til barn og foreldre om bruk av Internett mv, herunder om ivaretagelse av personvern, se SAFTonline.no. Tjenesten inneholder imidlertid ingen rettslig gjennomgang, og har ikke spesielt vekt på personvern, men legger mer generelt opp til å sette barn og foreldre i stand til å bli kritiske og bevisste mediebrukere. Datatilsynets oppfatninger om rettstilstanden på området utgjør derfor de eneste retningslinjene på området vedrørende personopplysningslovens anvendelse på mindreårige personer. Disse retningslinjene tar imidlertid ikke synlig hensyn til barneloven og opplæringslova.

4) Datatilsynets retningslinjer vedrørende barns personvern

For å kompensere for manglende regler om personvern for barn og ungdom har Datatilsynet utarbeidet flere retningslinjer og veiledere som gjelder flere viktige sider av personvernet. Det mest generelle dokumentet er "Barn og unges personopplysninger: Retningslinjer for innhenting og bruk", som er utarbeidet i samarbeid med Forbrukerombudet.⁶ Retningslinjen forholder seg ikke til lovgivning vedrørende barns rettslige handleevne, men angir oppfatninger om hva som bør gjelde for barn i flere praktisk viktige situasjoner som primært er knyttet til barn og ungdoms Internett-bruk, særlig i kommersielle sammenhenger.⁷

Retningslinjen har som grunnforutsetning at nettstedet alltid må oppgi hvilken aldersgrense som gjelder for samtykke til innsamling av personopplysninger. Det antas at barn som har fylt 15 år kan gi slikt samtykke på egenhånd, unntatt dersom det gjelder personopplysninger som i loven er definert som sensitive, se pol § 2 nr 8. For barn under 15 år forutsetter Datatilsynet at det er foreldrene som skal samtykke på barnets vegne. Fra dette utgangspunktet gjøres det imidlertid unntak for "små konkurranser og liknende" som er beregnet for barn under 15 år. Datatilsynet setter som forutsetning at det kun er tale om samtykke til å behandle kontaktopplysninger om barnet, at opplysningene brukes i kort tid etter innsamling og deretter slettes, og at den behandlingsansvarlige har vurdert personvernstrusselen til å være meget lav.

I tillegg til de generelle retningslinjene for barns personvern på nettet, har Datatilsynet uttalt seg om enkelte emner som spesielt gjelder skoler og barnehager:

- Klasse-/elevlister (bruk av fødselsnummer, innhold ellers, innsyn, adgang til å utlevere)
- Filming og fotografering av elever (adgang til opptak og utlevering, kameraovervåking, publisering på Internett)
- Innsyn i elevers postkasser
- Bruk av private elev-PCer på skolen (tillatelse, konfigurasjonskontroll, innsyn, logging)
- Skolens ansvar for journalistisk virksomhet på skolen

Retningslinjene uttrykker Datatilsynets lovforståelse, og er ikke i seg selv bindende for skoler og elever mv. Uttalelsene er videre gitt i form av populær informasjon på nettet, og det er ikke gitt nærmere rettslige begrunnelser for hvorfor retningslinjene representerer riktig lovforståelse. Det er også uklart om rådene er resultatet av en organisasjonsmessig behandling, og således må anses å uttrykke Datatilsynets oppfatning, eller om uttalelsene er basert på en mer journalistisk tilnærming og videreformidling av synspunkter fra erfarne saksbehandlere i tilsynet.

⁶ Se http://www.datatilsynet.no/templates/article___892.aspx, lansert 29. januar 2004.

⁷ Administrasjon av konkurranser og "klubber", direkte markedsføring, adressemekling, internett-publisering. Retningslinjen omfatter ikke spørsmål vedrørende forskning eller journalistisk, kunstnerisk eller litterær virksomhet.

Datatilsynets retningslinjer kan åpenbart være til god hjelp i mange situasjoner som kan oppstå på skoler. De er imidlertid ikke resultatet av en systematisk gjennomgang av personvernspørsmål knyttet til skolen, men gjelder mest situasjoner som har vært ansett som mest presserende å gi veiledning om. Retningslinjene dekker dessuten et stort aldersmessig spenn, idet det ikke skjelles mellom grunnskoleopplæring og videregående opplæring. En aldersgrense på 15 år brukes bare delvis i angivelsen av gjeldende rett for personvern i skolesektoren, og det legges ikke opp til at det er forskjell på situasjonen for elever på 6 og 14 år.

5) Mulige lovgivningsmessige valg

I det følgende vil jeg kort gjennomgå det jeg mener representerer de viktigste alternativene ved en eventuell fremtidig rettslig regulering av personvern for mindreårige i skolen. Hensikten er å legge til rette for en nærmere diskusjon av hva som bør være prioriterte tilnærminger, og i tillegg legge grunnlaget for diskusjon av mulig forskningsprosjekt på området. Siktemålet med slik forskning bør være å legge grunnlaget for en bedre avklart situasjon for elever, foreldre, lærere, skoleledelse og skoleeiere innen personvernområdet.

En mulig strategi kan være å arbeide for endret lovgivning slik at det mer eksplisitt avklares hvilke regler som gjelder for behandling av elevopplysninger innen skolesektoren. Det er her minst tre mulige lovgivningsstrategier man kan velge:

- Generell(e) bestemmelse(r) vedrørende mindreårige personer i personopplysningsloven.
- Særlige bestemmelser om skoleelever i personopplysningsloven eller forskrifter til denne loven.
- Særlige bestemmelser om skoleelever i skolelovgivningen, det vil primært si opplæringslova med forskrifter.

I en rapport til Justisdepartementet vedrørende evaluering av personopplysningsloven,⁸ er det foreslått en ny bestemmelse som helt generelt tar stilling til i hvilken grad mindreårige kan utøve rettigheter og samtykkekompetanse mv etter personopplysningsloven:

"Personer under 18 år kan opptre som registrert person (jf. § 6 første ledd) etter bestemmelsene i denne loven på følgende måter:

- a) For barn mellom 7 og 12 år kan barnets foreldre opptre alene. Foreldrene bør om mulig først spørre barnet om hva det mener om vedkommende personvernspørsmål.
- b) For barn mellom 12 og 15 år skal barn og foreldre opptre i fellesskap. Barn kan likevel opptre alene overfor behandlingsansvarlige som har personvernombud i samsvar med kapittel IV i denne loven.
- c) Barn mellom 15 og 18 år kan opptre alene, uten foreldrenes medvirkning.

Uansett bestemmelsene i a – c, kan barnets foreldre gripe inn i den utstrekning ivaretagelse av foreldreansvaret gjør dette nødvendig."

Bestemmelsen atskiller seg primært fra Datatilsynets tilnærming (jf ovenfor) ved at den opererer med tre alderskategorier i stedet for to, og gir barn innflytelse på eget personvern allerede fra fylte 7 år. Forslaget innebærer dessuten en tredeling ved tildeling av kompetanse, ved at det introduseres en mellomkategori der foreldre og barn skal avgjøre i fellesskap, for eksempel avgi felles samtykke. Det er også verd å legge merke til at forslaget inneholder et

⁸ Se Dag Wiese Schartum og Lee A Bygrave: Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven. Skrevet etter oppdrag fra Justisdepartementet og Moderniseringsdepartementet (2006), s 139 - 148.

"sikkerhetsnett" ved at foreldre kan få en sterkere posisjon enn det som følger av hovedreglene, dersom foreldreansvaret i barneloven gjør dette nødvendig.

Hvis lovgiver skulle velge å gå inn på en løsning som den foreslåtte, vil det gi en viktig avklaring også i forhold til skolesektoren. En slik bestemmelse vil imidlertid ikke gi klar løsning på en rekke av de spørsmål en i skoleverket står overfor på personvernområdet, og det er neppe grunnlag for å hevde at en slik bestemmelse vil gjøre særbestemmelser vedrørende behandling av elevopplysninger overflødige.

Et annet alternativ vil være å gi særlige regler for elevopplysninger i personopplysningsloven eller i forskrift i medhold av denne loven. Personopplysningsloven har stort sett et helt generelt innhold,⁹ og det er derfor neppe aktuelt å ta inn særbestemmelser om elevopplysninger i selve loven. Derimot kan det være aktuelt å ta inn slike bestemmelser personopplysningsforskriften. Den 17. oktober 2006 fremmet Moderniseringsdepartementet forslag om forskriftsregulering av arbeidsgivers adgang til ansattes epost mv. Forslaget til regulering skulle få tilsvarende anvendelse på skolens tilgang til elevers epost mv, men forhold vedrørende skolen ble ikke gjenstand for særlig regulering.¹⁰ Slik forskriftsregulering innebærer en understrekning av sammenhengen mellom de generelle bestemmelsene i personopplysningsloven og særskilte bestemmelser vedrørende elevopplysninger. For å kunne anvende de særlige bestemmelsene vil det derfor være nødvendig å sette seg inn i hele personopplysningsloven. Denne loven er stor og kompleks og derfor krevende å anvende. Det kan derfor være grunn til å unngå at personopplysningsloven er viktig å kunne for å ta stilling til spørsmål vedrørende elevopplysninger. For at dette skal skje må den særlige reguleringen imidlertid være så systematisk og omfattende at de fleste og viktigste spørsmålene kan løses uten at personopplysningsloven anvendes.

Særlig regulering i og/eller i medhold av opplæringslova er det tredje hovedalternativet jeg vil peke på. Som nevnt bør forutsetningen for en slik løsning være at den er så omfattende at det forholdsvis sjelden er behov for å anvende personopplysningsloven som utfyllende regulering, dvs at særbestemmelsene langt på vei gjør en selvforsynt med personvernregler for skolen. Den klare fordel med regler vedrørende personvern i eller i medhold av opplæringslova med forskrift, er at bestemmelsene i stor grad kan integreres med andre bestemmelser i samme lov som har klar relevans for personvern (dokumentasjonskrav, evaluering, opplysningsplikt, taushetsplikt mv). En annen fordel er at skolens ledelse, ansatte og elevtillitsvalgte mv finner personvernbestemmelsene i "sin lov", dvs i lovgivning som mange personer med daglig virke innen skoleverket uansett vil sette seg inn i. Jeg vil ikke her gå nærmere inn på de nevnte lovgivningstekniske valgene, men nøyer meg med å antyde at særlige bestemmelser vedrørende elevopplysninger mv trolig er å foretrekke, eventuelt i tillegg til en generell bestemmelse vedrørende mindreårige i personopplysningsloven.

6) Mulig arbeid videre

Det foreligger etter min mening en klart behov for forskning vedrørende ivaretagelsen av personvern innen skoleverket. Vi mangler med andre ord tilstrekkelig kunnskap for å ta stilling til hva situasjonen er, hvilket forbedringspotensialer som finnes, og hva som kan antas

⁹ Bortsett fra kapittel VII om fjernsynsovervåking.

¹⁰ Forslaget og høringsuttalelser er tilgjengelig fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/Horinger/Saker_under_behandling.html?id=1870. Forslaget til forskriftsregulering er omstridt, og det er uvisst når departementet kan gjøre vedtak i saken. Fordi det må forventes klare endringer, går jeg ikke her nærmere inn på mulige konsekvenser for skoleverket her.

å være gode virkemidler. Dette peker særlig i retning av to typer forskning: a) juridisk forskning og b) samfunnsvitenskapelig forskning.

Innen juridisk forskning er det særlig behov for å kartlegge situasjonen vedrørende personvern for mindreårige i andre land, særlig i Europa (EØS). Når det gjelder anvendelse av den generelle situasjonen for mindreåriges personvern i henhold til personopplysningsloven, er noe gjort. Mer kan gjøres, men det er neppe grunn til å prioritere denne delen av forskningsbehovet. Derimot er det særlig behov for å gjennomgå skolelovgivningen, spesielt opplæringslova med forskrifter i lys av personopplysningsloven. Innen dette området er det i dag så vidt vites ingen systematisk kunnskap.

Når det gjelder samfunnsvitenskapelig forskning, er det særlig behov for forskning som har basis i solide rettslige forståelser, dvs som med utgangspunkt i kunnskaper om gjeldende rett kartlegger og analyserer situasjonen slik den er/oppleves i skolesektoren. De følgende spørsmålene er eksempler på mulige forskningsproblemstillinger:

- I hvilket omfang skjer det uønsket bruk av IKT i skolen som kan sies å ha betydning for elevenes personvern?
- Hvilke typer situasjoner og utstyr ser særlig ut til å være problematisk?
- Hvordan blir problemsituasjoner taklet og i hvilken grad håndteres problemene som rettslige spørsmål?
- I hvilken grad er det behov for nærmere regler/retningslinjer for hvorledes personvernsspørsmål i skolen skal løses?
- I hvilken grad blir personopplysningsloven anvendt i skolen, og hva er erfaringene?
- Opplever elever, foreldre og ansatte at elevenes personvern blir godt ivaretatt?

Som del av en slik kartlegging er det trolig behov for å gå inn i de fleste av de relasjonene som er nevnt i figuren som er tatt inn i avsnitt 2. Spørsmål om uønsket bruk bør med andre ord gjelde hovedrelasjonene elev - elev, elev - lærer, elev - foreldre og elev - "verden". Det er også grunn til å vurdere om læreres personvern bør være del av en slik undersøkelse, i alle fall i relasjonen elev - lærer.

Både juridisk og samfunnsvitenskapelig forskning vedrørende personvern for mindreårige elever, vil være nødvendig grunnlag for ta stilling til om det er behov for tiltak, og hvilke tiltak som i så fall kan være mest virksomme. Begge forskningsopplegg vil sette relevante myndigheter i stand til å ta stilling til om det er behov for særlig lovgivning, herunder hvilken innretning denne bør ha. Forskningen vil imidlertid også danne grunnlag for iverksetting av andre typer tiltak, for eksempel informasjons- og veiledningstiltak.

Uansett vil lovregulering ligge et stykke frem i tid, og det er derfor være grunn til allerede nå å utvikle informasjonssystem som kan gjøre det lettere for aktørene i skolen å håndtere vanskelige personvernsspørsmål. Det kan antas å foreligge behov for informasjonstjenester uansett hva slags lovgivning vi vil måtte få på området. Behovet må imidlertid antas å være spesielt stort med dagens sammensatte og til dels uoversiktlige rettslige situasjon.

En informasjonstjeneste bør trolig dekke en rekke problemstillinger som er særlig aktuelle for skolen, og inneholde informasjon av forskjelligartet karakter. I tillegg til systematiske gjennomganger og redegjørelser for hovedspørsmål, kan det med fordel være en rekke eksempler (gjerne virkelige eksempler) som blir kommentert av en eller flere eksperter på området. En mulighet er å etablere et ekspertpanel innen personvern knyttet til skoleverket som fortløpende kommenterer saker som ansatte og elever i skolen sender inn for å få

rettledning, og der spørsmål og svar blir tilgjengelige for alle. En slik del kan muligens også inngå som del av innhenting av erfaringsmateriale i et forskningsprosjekt som nevnt ovenfor. Innen en informasjonstjeneste vil det også være nærliggende å utvikle forslag til fremgangsmåter og formater mv som personer i skoleverket kan benytte, for eksempel forslag til samtykkeerklæringer i forskjellige situasjoner, oppsett av klasselister, publisering av personbilder, prosedyrer for håndtering av tilfelle med ulovlig bruk av mobil mv.